

A nyitott könyv Gáspár Ferenc: *Pósa Zoltán, akinek nyitott könyv az élete*, Coldwell Kiadó, Budapest, 2016.

Sokféle monográfia létezik. A szigorúan adatoló, tudományos igényű dolgozattól az esszészzerű, ihletett, már-már szépírói művekig minden belefér ebbe a műfajba is. Nyilvánvalónak tűnik, hogy az irodalomtörténeti megközelítés szempontjából a tudományos igényű, adatolással és kontextusba helyezett megközelítéssel végső soron jobban járhatunk, hiszen egy-egy jelentős életmű „kanonizálása” könnyebben valósulhat meg az akadémikus elvárások figyelembevételével. A személyes élményekkel, anekdotikus elemekkel átszőtt dolgozatok viszont élvezetesebb olvasmányt jelenthetnek, az élményszerűség közelebb hozza magát az alkotót, annak személyiségét, illetve munkásságát az olvasóhoz, és ez nem annyira az akadémikus elismertetés, de az olvasói elfogadás szempontjából lehet hasznos.

Gáspár Ferenc ihletett, számos személyes élménnyel illusztrált, nagyon olvasmányos monográfiát írt Pósa Zoltánról, bizonyosságát adva annak, hogy nem csupán ismeri és magasra értékeli szerzőtársa eddigi életművét, hanem a szó legteljesebb értelmében azonosul is azzal. Gáspár nem tipikus monográfiaíró (ezt az „atipikus” szemléletet nem is titkolja), hanem sokkal inkább *kolléga*, író társ, aki, miközben elemzi Pósa Zoltán életművét, aközben az egyes művek megírásának körülményeit mintegy „belülről” is ismeri. Nem csupán úgy, hogy valóban sok-sok élet eseménnyel tisztában van személyes kapcsolatok okán, vagyis olyan részleteket is tud a szerző életéről, amelyek nem feltétlenül közismertek, sőt, nem is feltétlenül a szélesebb közvéleményre tartoznak, hanem úgy is, hogy íróként pontosan tudja, mi az, ami befolyásolhatja egy-egy alkotás megszületését, mik azok a családi, egyéni körülmények általában, amelyek aztán az írás folyamatába nagyon is beleszólhatnak. Mindezzel azt is elmondhatjuk, hogy Gáspár Ferenc monográfusként elutasítja azt a – tudós irodalmi körökben elfogadott – nézetet, hogy a művek vizsgálatánál csak a szövegre, a műre magára, immans létezésére szabad koncentrálni, a szerző élete, a megírás körülményei „másodlagosak”, sőt, nem is csak másodlagosak, hanem – az értelmezés szempontjából – „semmilyen szereppel” nem bírnak.

Nem, Gáspár ezt a nézetet nem fogadja el, vagyis hangsúlyosan foglalkozik azzal, hogy az adott mű milyen társadalmi, politikai közegben jött létre; hogy megírása idején a szerző milyen életkorú volt, esetleg egészsége, családi, illetve párkapcsolata hogyan is alakult.

Mindennek köszönhetően Gáspár monográfiája észrevétlenül korrajz-zá is válik, miközben élményszerű olvasmány is egyben. Megkapjuk itt a Kádár-korszak jellemzését éppúgy, mint a rendszerváltozás időszakának bemutatását. De a könyv érzékletesen idézi meg a 2002-es választások, illetve a 2006-os események hangulatát is. A szerző megjegyzi ugyan a monográfia írása közben, hogy nem kíván politizálni, ám érezhető, hogy ez csupán egy udvarias kiszólás az olvasó felé, mert Gáspár Ferenc nagyon is fontosnak érzi, hogy mindenki, így a fiatalabb nemzedékek számára is közvetítse a művek születésének történelmi és politikai hátterét. Méghozzá oly módon, ahogyan azt ő maga (értsd: Gáspár Ferenc) szintén megélte, író társával, Pósa Zoltánnal együtt. Így nemzedéki és világnézeti közös platform jön létre ezzel a monográfiával, a szerző azonosulása olyannyira teljes lesz szerzőtársa életművével, hogy olykor – kis túlzással – az olvasó el is veszti a fonalat, hogy az adott esetben Gáspár beszél, vagy már Pósa; hogy Pósa szavainak a tolmácsolásakor Gáspár csak idéz, vagy már maga írja le azokat a mondatokat, amelyeket még Pósa tulajdonítunk.

Gáspár Ferenc monográfiát ír, de nem tudja letagadni regényíró önmagát. Anekdotikus elemekkel színesíti munkáját – az olvasó akaratlanul is elneveti magát például akkor, amikor Gorbacsovról „sztorizik” a szerző, és régi vicceket idéz az egykori pártvezér kopasz fején lévő közismert foltról, vagy éppen a Brezsnjev-időszak utolsó éveiről. Pósa munkásságát, műveinek tartalmát, szereplőinek, karaktereinek sajátosságát így tudja megfelelő közegbe helyezni; így lesz a monográfia élményszerű.

Majdhogynem regény születik e személyesség által, regény, amelynek a főhőse Pósa Zoltán, az író társ; a környezet pedig az a félévszázad, amelyet kortársként mindketten megérttek. És valóban, regényes évtizedek ezek, amely évtizedekről éppen a monográfia „tárgya és alanya”, Pósa írt regényeket, de

amely évtizedeknek a teljes és egyértelmű feldolgozása még mindig várat magára. Ezért is hozott jó döntést Gáspár Ferenc, amikor éppen azt a formát, azt a stílust választotta, ami a könyvét jellemzi. Pontosan azért, mert az általa tudatosan alkalmazott élményszerű megközelítéssel a korról is plasztikus képet tud adni, elhelyezve benne egy gazdag életművet a maga teljességében.

Ugyanakkor az élményszerűség számos szöveg helyen filológiai pontossággal ötvöződik. A monográfia szerzője rendszeresen idéz kritikákat, tanulmányokat Pósa Zoltán műveiről, és gyakran e szekunder szövegek háttérét is pontosan bemutatja. Például akkor, amikor Kabdebó Lóránt Pósa regényéről készült kritikájáról, illetve annak nyilvánosságra kerüléséről beszél. Természetesen itt is feltűnik az anekdotikus elem, ami szintén jellemzi a felidézett kort – így maga a kritika is több lesz, mint az adott mű egyszerű értékelése.

Pósa Zoltán gazdag életművet a maga teljességében megismerhetjük, nemcsak a prózai, de a lírai munkásságát is. Érdekes, hogy Gáspár éppen a lírai alkotások ismertetésekor, elemzésekor válik a leginkább filológussá, a prózai művek tartalmi megmutatása inkább csábítja a személyes háttér elmesélésére, mint a költői életmű. Mindez megmutatja az érzékenyebb olvasó számára azt is, mennyire tudatos volt Gáspár Ferenc hangválasztása akkor, amikor a regényes monográfia írása mellett döntött.

A monográfia szereplői, vagyis azok a személyek, akiket valamilyen formában idéz Pósa életművének ismertetésekor Gáspár Ferenc, éppen a regényszerűség miatt gyakran maguk is „regényhősökké” válnak. Jómagam, olvasva azokat a részeket, amelyekben a monográfus engem is megidéz, kissé kívülről

Csendélet Coca Colával és madarakkal (1985)

láttam saját magamat, illetve az adott kor fiatal íróját. Nem tudom, pontosan úgy volt-e mindaz, amit velem kapcsolatban anekdotaszerűen elmond a szerző, de ahogy olvasom, elhiszem, és el is fogadom. Óhatatlanul is egy elbeszélés szereplőjének érzem magam, és mindazon íróársak, irodalomárok így érezhetik magukat, akik valós, mégis kissé regényes figurái lesznek Gáspár monográfiájának.

Általánosságban elmondható: nagy szükség volt már egy olyan monografikus sorozatra, amely „élet-szagú”, amely testközelbe hozza azokat a szerzőket, akik még itt vannak köztünk, és akiknek az élete nagyon is fontos ahhoz, hogy életművüket megfelelően értelmezni tudjuk. Úgy tűnik, a Coldwell Kiadó új sorozatával, amelyben ez a kötet is megjelent, valami ilyesmire vállalkozik. Ami biztos: Pósa Zoltán életművének megismerését remekül szolgálja Gáspár Ferenc könyve. Hogy utaljak az eredeti munka alcímére is: valóban nyitott könyv lett a Pósa-életművel a monográfiával.

Petőcz András